

Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma

Çağrı Öztürk Demirbaş¹

Özet

İhtiyaçların gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama imkânını ellerinden almadan karşılanmasına en yaygın ifadeyle ‘sürdürülebilirlik’ denmektedir. Sürdürülebilirlik; ekonomik, toplumsal (sosyal) ve çevresel sürdürülebilirlik olmak üzere üç temele dayandırılmaktadır. 2005–2014 yılları arası Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı olarak ilan edilmiştir. Bunun temel amacı, hem ekonomik hem toplumsal hem de çevresel sürdürülebilir bir geleceğin sağlanabilmesi için değer, tutum ve yeni yaşam tarzlarının oluşturulmasına olanak sağlayacak öğrenme fırsatının yaratılmasıdır. Böylece bireylerde farkındalık yaratılarak daha duyarlı bir bakış açısı geliştirilebilir. Bu kapsamda eğitim programlarına sürdürülebilir kalkınmanın yansımaları olmuştur ki bunlardan biri de Coğrafya Dersi Öğretim Programı’dır. Bu araştırmada, Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda; sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin hangi kazanımlara yer verildiği, bu kazanımların hangi öğrenme alanlarına, etkinliklere, becerilere, değerlere, ölçme ve değerlendirme teknikleriyle ilişkilendirilerek ne oranda dağılımının olduğu araştırılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmada Coğrafya Dersi Öğretim Programı esas alınmıştır. Araştırmacı tarafından amaçta belirtilen öğeler incelenmiş ve çalışmanın güvenilirliği açısından ayrıntılı olarak örneklendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda, her sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanıma yer verildiği tespit edilmiştir. Kazanımların özellikle 11 ve 12. sınıflarda yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Kazanımların öğrenme alanlarına dağılımına bakıldığında ise “Çevre ve Toplum” öğrenme alanının ön plana çıktığı saptanmıştır. Sonuç olarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nın sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bir farkındalık oluşturmayı amaçladığı görüşüne ulaşılmıştır. Bu farkındalığın oluşturulması ve bilinçli dünya vatandaşları yetiştirilmesi için araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma; Coğrafya Dersi; Coğrafya Öğretim Programı; Coğrafya Eğitimi;

¹ Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kırşehir, cozturk@ahievran.edu.tr

Sustainable development in the curriculum of geography course

Çağrı Öztürk Demirbaş¹

Abstract

It is most commonly referred that ‘sustainability is to meet possibility of future generations needs without depriving them to meet their needs’. Sustainability is based on three principles such as economical, social and environmental sustainability. It has been declared as the Education Decade of United Nations for Sustainable Development between the years 2005-2014. The main aim is to create learning opportunities enabling to form new lifestyles, values and attitudes for an economical, social as well as environmental sustainable future. Thus, individuals’ awareness are raised and created to have more sensitive perspective. In this context, one of the training programs is Curriculum of Geography Course which has been reflected by sustainable development. In this research, objectives were given place related to sustainable development in Curriculum of Geography Course; the objectives associated with learning areas, activities, skills, values and measurement and evaluation techniques and the percentage of distributions are investigated. Document analysis, one of qualitative research methods, is used in the research. In the study, it is based on current Curriculum of Geography Course. The mentioned items in the purpose are examined by the researcher and are illustrated in detail in terms of reliability. As a result of the study, the objectives of curriculum of Geography course related to sustainable development are stated in each grade level. Especially in 11 and 12 grades intensity of the objectives are shown. The learning area, ‘*Environment and Society*’, is mentioned as having forefront position when looking distribution of the objectives. As a result, it has been reached an idea that Curriculum of Geography Course aims to create awareness towards to sustainable development. There has been made some suggestions based on the results of research to create awareness and raise conscious citizens of the world.

Keywords: Sustainable Development; Geography Lesson; Geography Curriculum; Geography Education;

¹ Assist. Prof. Dr. Faculty of Education, The Department of Social Studies Education, Ahi Evran University, Kırşehir, email: cozturk@ahievran.edu.tr

Giriş

Coğrafya, çevre ile insan arasındaki ilişki ve etkileşimi ortaya koyan, coğrafi olayların nedenlerini ve sonuçlarını araştıran, bu neden ve sonuçların insan-çevre etkileşimini inceleyen bir bilimdir (Doğanay, 1993). Dağılım, nedensellik ve bağlantı ilkeleri kullanılarak bu konuların analizinin gerçekleştirilmesi coğrafya araştırmalarının da özünü oluşturur. Dolayısıyla bu araştırmalar mekân, doğal ve beşeri sistemler, bölgeler, çevre ve toplum ana başlıklarında toplanır. Coğrafya eğitimi de bu ana başlıklar üzerinde durur.

Coğrafya eğitimi almış bireylerin, içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan-doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu insanın ortaya koyduğu beşeri ve ekonomik etkinlikleri kendi prensipleri çerçevesinde inceleyerek sonuçlarını açıklayabilmesi beklenir (Şahin, 2001). Bu eğitimin en önemli çıktılarında biri yaşadığı çevreye duyarlı ve çevre sorunlarının çözümüne aktif katılan bireyler yetişmesini sağlamaktır (Gökçe ve Kaya, 2009). Sağlanan bu duyarlılık sürdürülebilir bir dünyanın varlığı için gereklidir. Öyle ki bireylerin yaşam kalitelerinin artmasına bağlı olarak dünyaya verilen zarar da artmaktadır. Yetişen duyarlı bireyler farklı yaşam biçimleri oluşturarak dünyanın sürdürülebilir kalkınmasını sağlayabilirler.

Sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama imkânı elinden alınmadan günümüz ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (WCED, 1987). Diğer bir ifade ile sürdürülebilir kalkınma doğal kaynakların korunması ve üretim değerleri dikkate alınarak işletilmesiyle faydalanmaya dayanır (Atalay, 2004). Kalkınmayı toplumsal bir gelişme olarak algılasak; bu gelişmenin yalnız ekonomik olamayacağı görülür. Kalkınmanın çevreyi, doğayı ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını içinde barındırması şarttır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma üç temele oturtulabilir ki bunlar: ekonomik, toplumsal (sosyal) ve çevresel sürdürülebilirliktir.

Kalkınma politikaları oluşturulurken ekonomi ve doğal çevrenin karşılıklı bağımlılığının göz önünde bulundurulmasına yönelik ilk uyarı 1972 yılında Roma Kulübü'nün "Büyümenin Sınırları" başlıklı raporunda yapılmıştır (Meadows vd., 1990). Beraberinde aynı yıl Birleşmiş Milletler çevre konferansı eko kalkınma politikası çerçevesinde ekoloji ve kalkınma arasındaki dengeyi ön plana çıkararak sürdürülebilir kalkınmanın "insan merkezilik" ve "gelecek nesillerin kaynaklarının korunması" konularını gündeme getirmiştir (İşgüden vd, 1995. Akt: Alagöz, 2007).

Sürdürülebilir kalkınmanın dünya ölçeğinde yankı bulması ise biraz gecikmeli olarak 1992 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na rastlar. Bu yankı, 2002 Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Summit)'nde genişletilerek yeniden onaylanmıştır (Lucerne Declaration, 2007). Zirvenin hemen ardından da 1 Ocak 2005'ten 31 Aralık 2014'e kadar olan süre "Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim On Yılı" olarak ilan edilmiştir (<http://www.unesco.org/education/tlsf/>Erişim:Eylül 2010).

Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma için eğitim on yılı vizyonunu Uluslararası Coğrafya Birliği (IGU)'nin Coğrafya Eğitimi Komisyonu da desteklemiş, sürdürülebilir kalkınma temasının küresel ölçekte gerçekleşebilmesi için coğrafya eğitiminin tüm kademelerinde kaynaştırılması/bütünleştirilmesi amaçlanmıştır (Lucerne Declaration, 2007). Bu amaç kapsamında coğrafya eğitimi ile sürdürülebilir kalkınma temasının bireylerle aktarılacak özelle kendini tanıyan ve tanımlayan bireyin, dünyadaki diğer bireyleri tanıması ve tanımlamasıyla doğasal etkileşimi karşılıklı ilişkiler ölçeğinde çözümleyebilmesi hedeflenmiştir.

Her birey farklı coğrafi özelliklere sahip yerlerde yaşar ve orada yaşamını devam ettirebilmek için çevresindeki doğal kaynakları kullanır. Bireylerin sürdürülebilirlik kapsamında bu kaynakları kullanabilmesi için coğrafyanın kendisine öğrettiği bütüncül bakış açısına ihtiyacı vardır (Arı, 2010). Bu bakış açısı beraberinde bireye sosyal sorumluluklarını da hatırlatarak yerelde yaşadığı ülkenin, küresel ölçekte dünya vatandaşı olduğunun ipuçlarını kendisine kazandırır. Coğrafya eğitimi bu sorumluluk bilincinin farkındalığını gerçekleştirirken değer, tutum ve becerilerden yararlanır.

Yaşam kalitemizi yükseltmek için yaşadığımız gezegene zarar vermeden bireysel ya da toplu alınacak kararlara katılımımız söz konusu olacaktır. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim bu tür durumlarda kararlarımızı etkileyecek değer, tutum ve becerilerin gelişmesine olanak tanır (Summers vd, 2000). Sürdürülebilir bir geleceğe ulaşmada içerik, yöntem ve araç-gereç bakımından çağdaş donanımlarla yüklü iyi düzenlenmiş bir coğrafya eğitiminin büyük bir etkisi olabilir. Bu aynı zamanda var olan küresel sorunların çözümünde de etkin olacaktır (Demirci, 2006). Sürdürülebilir kalkınma için eğitimde küresel sorunların çözümüne olanak sağlayan yerel programlar ne derece önemliyse; sürdürülebilir kalkınma için eğitimin bir ayağını oluşturan coğrafya programlarının da yerel olarak oluşturulmuş ama yerelden küresele bir bakış açısı yakalatması o derece önemlidir (Alkış, 2009). Coğrafya eğitimi ile çevresini ve buradaki değişimleri tanıyan ve tanımlayan öğrenci bu süreçlerin dünyanın başka

nereleri ile ilişkili olduğunu kavrar. Basit düzeyde de olsa bu algılama daha sağlıklı ve yaşanabilir bir dünya yaratmak için ön koşuldur (Arı, 2010). Bu bağlamda sosyal sorumluluk sahibi bilinçli bireyler yetiştirmek gereklidir ki bu da öğretim programlarının hedefleri içinde yer alırsa gerçekleştirilebilir.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) 'nın genel amaçları ve vizyonuna genel olarak bakıldığında (CDÖP, 2005); dünyayı algılamaya, anlamaya ve değerlendirmeye yönelik bir bakış açısı kazandırmaya çalışıldığı görülür. Böylelikle coğrafya eğitimi almış bir öğrencinin yaşadığı alandan küresel bir bakış açısına ulaşarak doğa ve insana ait sistemler ve süreçlere yönelik coğrafi bilinç kazanması hedeflenmiştir.

Coğrafya dersi genel amaçları (CDÖP, 2005) sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenecek olursa; örtüşen amaçlar, dolaylı bağlantılı amaçlar ve uzak amaçlar olmak üzere üç aşamada kategorileştirilebilir. Örneğin “*Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere (doğa ve insanın ürettikleri ve biriktirdikleri) sahip çıkma bilincini geliştirir.*” ve “*Ekosistemlerin işleyişine yönelik sorumluluk bilincini geliştirir.*” amaçları örtüşen amaçlar içinde değerlendirilebilir. “*Evrene ait temel unsurları yaşamla ilişkilendirir.*” ve “*Doğa ve insan sistemlerinin işleyiş ve değişimini kavrar*” amaçları dolaylı bağlantılı amaçlar içinde; “*Coğrafi değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümser.*” amacı da uzak amaçlar içinde sayılabilir. Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından coğrafya dersi öğretim programının vizyonu incelendiğinde ise tüm maddelerin sürdürülebilir kalkınma eğitimi ile örtüştüğü söylenebilir.

Ülkemizde sürdürülebilir kalkınma eğitimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde (Gürbüz vd., 2007; Tuncer vd., 2008a; Erdoğan ve Ok, 2008; Tuncer vd., 2008b; Şahin vd., 2009; Kışoğlu, 2010; Aydın, 2010) öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik olumlu tutuma sahip olmalarına karşın davranış geliştirme konusunda eksiklerinin olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Tuncer vd. (2008), 2311 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirdikleri “Çevre Okuryazarlığı; Geleceğin Öğretmenleri Sürdürülebilir Bir Gelecek için Hazır mı?” başlıklı çalışmaları sonucunda öğretmen adaylarının çevreye karşı olumlu tutuma sahip olmalarına karşılık çevre bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı ve çevre sorunlarının bazılarında daha öncelikli yaklaşıtları tespit edilmiştir.

Çevresel sorunların çözümü ve yaşanabilir bir dünya için sürdürülebilir bir toplum yaratmak ön şarttır. Bu şart dünya insanının sadece teknoloji, hukuk, politika ve ekonomi alanlarında alacağı önlemlerle gerçekleşemez. Bunun için insanların yaşam biçimlerinde köklü değişiklikleri gerçekleştirmesi gerekir (Selvi,2007). Böylesi bir kökten değişiklik ancak

bireylerin okul öncesinden başlayarak yaşam boyu çevresel eğitiminin gerçekleşmesi ve çevresel farkındalığını Roth'un (1992) sınıflandırdığı gibi sözde ve işlevsel durumdan eylemsel duruma taşıyabilecek konuma getirilmelidir. Ancak eylemsel düzeyde çevre bakışına sahip bir birey çevresel farkındalık, tutum ve değerlerini yaşam tarzı haline getirebilir.

Uluslar arası düzeyde son çeyrek yüzyılda bireylerin, yaşam boyu çevre ve çevre sorunları ile ilgili etkili bir çevre eğitimi almalarının gerekliliği kabul görmeye başlanmıştır (Atasoy ve Ertürk, 2008). Sürdürülebilir bir dünya ancak eğitimsel bir temelle gerçekleşebilir. Coğrafya, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin olarak yaşanabilir bir dünya oluşturmada eğitim temeline katkı sağlayacak en önemli bilimlerden biridir. 2005 yılında coğrafya dersi öğretim programı geniş bir değişime uğramıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında yeni program incelenmiştir.

Bu çerçevede bu araştırmanın temel amacı; Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nı sürdürülebilir kalkınma eğitimi çerçevesinde değerlendirmektir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma eğitimine hangi düzeyde yer verildiğini değerlendirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Alt problemler:

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olarak;

1. Ne düzeyde kazanımlara yer verilmiştir?
2. Öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımı nasıldır?
3. Coğrafi becerilere göre kazanımların dağılımı nasıldır?
4. Ne düzeyde etkinliklere yer verilmiştir?
5. Öğrenme alanlarına göre etkinliklerin dağılımı nasıldır?
6. Hangi değerlerle ilişkilendirilebilir?
7. Ölçme ve değerlendirme tekniklerine yer verilmiş midir?

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma yöntemi olarak doküman analizi tercih edildiğinde araştırılması tasarlanan olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyalin içerik çözümlemesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008). İçerik çözümlemesi, dokümanın içindeki yazılan ve söylenenlerin hazırlanan açıklayıcı bir yönergeye göre ne kadar sıklıkla söylendiğinin ya da söylenmediğinin tespit edilmesidir (Aziz, 2008). Başka bir ifadeyle, içerik analizi sosyal bilimler gibi deney ve gözlem yapabilmeyen sınırlı olduğu durumlarda üzerinde çalışılan metnin araştırma probleminde

tespit edilen öğeler kapsamında ayrıntılı olarak incelenmesi ve elde edilen ilişkiler ve frekanslar yardımıyla çıkarımda bulunma yöntemidir.

Araştırma kapsamında Türkiye’de uygulanmakta olan Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP,2005) esas alınmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda programda yer alan ve sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili olduğu düşünülen öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlikler, beceriler, değerler, ölçme ve değerlendirme teknikleri belirlenmiştir. Araştırmacı bunları belirlerken aşağıdaki ilkeler doğrultusunda hareket etmiştir.

1.Aşama: Öncelikle program kazanımlar açısından incelenmiş ve belirlenen kazanımların doğrudan sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Dolaylı bağlantılar göz ardı edilmiştir. Böylece sürdürülebilir kalkınma ögesine dikkat çekilmeye ve vurgulanmaya çalışılmıştır. Coğrafya Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan toplam kazanım sayılarına göre sürdürülebilir kalkınmayla ilişkili kazanımların dağılımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.Aşama: Belirlenen kazanımların sınıf düzeylerine, öğrenme alanlarına ve coğrafi becerilere göre dağılımları tespit edilmiştir.

3.Aşama: Belirlenen kazanımların hangi ölçme–değerlendirme teknikleri ile ilişkilendirildiği anlam çözümleme tablosu ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.Aşama: Belirlenen kazanımların ilişkilendirildiği etkinlikler incelenmiştir. Etkinliklerin sınıf düzeylerine ve öğrenme alanlarına göre dağılımları tespit edilmiştir.

5.Aşama: Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda bu aşamaya kadar bulgularla ilgili sayısal veriler elde edilmiştir. Veriler tablolarda frekans (f) ve yüzde (%) olarak sunulmuş ve ilgili programdaki örneklerle desteklenerek yorumlanmıştır.

Araştırma tek araştırmacı tarafından gerçekleştirildiği için güvenilirlik sağlamak açısından örneklemelere yoğun olarak yer verilmiştir. Böylece Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olduğu düşünülen kazanımları, etkinlikleri, becerileri, değerleri, ölçme ve değerlendirme tekniklerini hangi ölçütler doğrultusunda seçtiği açıkça ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmada elde edilen bulgular, problem durumunda verilen araştırma sorularındaki sıraya göre açıklanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlar Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda belirlenmiş ve Tablo 1’de sayısal ve orantısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 1. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Toplam Kazanım Sayılarına Göre Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Kazanımların Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Sınıf Düzeylerine Göre Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin	
	Toplam Kazanım	Kazanım Sayıları ve Oranları
	f	f %
9. Sınıf	31	4 12.9
10. Sınıf	36	2 5.6
11. Sınıf	41	21 51.2
12. Sınıf	39	11 28.2
Toplam	147	38 25.9

Tablo1'den de görüldüğü gibi, her sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanıma yer verilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanım sayısı 11. ve 12. sınıflarda en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Genel olarak bakıldığında sınıf düzeyindeki toplam kazanımlara oranla sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımların dağılımının tutarlılık göstermediği söylenebilir. En yüksek düzeyde kazanıma 11. sınıfta rastlanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanım oranının ise 10. sınıfta en düşük seviyeye indiği gözlenmektedir.

9. sınıfta, “Doğal unsurların yaşantısındaki etkisinden yola çıkarak doğa ve insan ilişkisini anlamlandırır.” ve “Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkilerini ve insanların doğal çevreye uyum süreçlerini karşılıklı ilişkileri çerçevesinde analiz eder.” gibi kazanımlar yer almaktadır. Bunlar sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkili olup sürdürülebilir kalkınmanın doğa-insan ilişkisi ve karşılıklı etkileşimin anlaşılabilmesi için gerekli kazanımlardır. Doğal dengenin varlığı ve korunumu öğrenci tarafından analiz edilebildiği ölçüde sürdürülebilir bir doğal dengenin sağlanması mümkün olabilir. 10. sınıfta, “Türkiye'deki su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir.” kazanımı da sürdürülebilir kalkınmanın hem ekonomik hem de çevresel boyutu ile ilişkilendirilebilir. 11. sınıfta, “Ülkeler arasındaki doğal kaynak kullanımının farklı olmasının nedenlerini çevresel sonuçlar açısından değerlendirir.” kazanımı ise sürdürülebilir kalkınma içerisinde uluslar arası paydaların önemini analiz edilmesi açısından önemlidir. 12. sınıfta, “Sınırlı kaynakların etkili kullanımı konusunda projeler geliştirir.” kazanımı ile de sürdürülebilir kalkınmanın temelinde yatan gelecek nesillerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak günümüzün sınırlı kaynaklarının etkin ve etkili yönetimi için farkındalık oluşturulabilir. Bu bağlamda Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir bir gelecek yaratmak

açısından bilinçli bireyler yetiştirmede kazanım konusunda yeterli donanıma sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımların sınıf düzeyleri ve öğrenme alanlarına göre dağılımlarına da bakılmıştır. Bu dağılıma ilişkin bulgular sayısal ve orantısal olarak Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Sınıf Düzeylerine ve Öğrenme Alanlarına Göre Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Kazanımların Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	9. Sınıf			10. Sınıf			11. Sınıf			12. Sınıf			Toplam		
	Toplam Kazanım	SK' ye İlişkin Kazanım		Toplam Kazanım	SK' ye İlişkin Kazanım		Toplam Kazanım	SK' ye İlişkin Kazanım		Toplam Kazanım	SK' ye İlişkin Kazanım		Toplam Kazanım	SK' ye İlişkin Kazanım	
	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%
Doğal Sistemler	15	1	6.7	7	-	-	4	4	100	3	-	-	29	5	17.2
Beşeri Sistemler	3	-	-	10	-	-	7	4	57.1	4	-	-	24	4	16.7
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	7	-	-	13	2	15.4	10	-	-	12	-	-	42	2	4.8
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	3	-	-	3	-	-	6	-	-	9	1	11.1	21	1	4.8
Çevre ve Toplum	3	3	100	3	-	-	14	13	92.9	11	10	90.9	31	26	83.9
Toplam	31	4	12.9	36	2	5.6	41	21	51.2	39	11	28.2	147	38	25.9

Tablo 2 incelendiğinde genel olarak sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımların Coğrafya Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarının hepsinde dengeli bir dağılımda olduğu söylenemez. Özellikle sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlara “Çevre ve Toplum” öğrenme alanında ağırlıklı olarak yer verildiği saptanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin en az kazanıma ise 1 kazanımla “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında yer verilmiştir (Tablo 2; CDÖP, 2005).

“Doğal Sistemler” öğrenme alanında; 9. ve 11. sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlar bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin en çok kazanım 11. sınıfta (f=4, %100) yer almaktadır. 10. ve 12. sınıflarda bu öğrenme alanında sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili kazanıma rastlanmamıştır. Örneğin; 11. sınıfta

“*Ekosistemi oluşturan unsurlar ile madde döngüsü ve enerji akışı arasındaki ilişkiyi doğal sistemlerin işleyişi açısından sorgular.*” kazanımı öğrencilerin doğal sistemler içerisinde su döngüsünün önemini kavraması ve ekosistemin işleyişinde meydana gelebilecek bozulmaların hangi çevresel sonuçları doğuracağını kestirebilmeleri açısından önemlidir.

“*Beşeri Sistemler*” öğrenme alanında; 9.sınıf, 10. sınıf ve 12. sınıfta sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili kazanıma rastlanmamıştır. Bu öğrenme alanında yalnızca 11. sınıf düzeyinde (f=4, %57,1) kazanım yer almaktadır. Örneğin; “*Doğal kaynakları sınıflandırarak doğal kaynak-ekonomi ilişkisini açıklar.*” ve “*Beşeri unsurların üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisini analiz eder.*” kazanımları sürdürülebilir kalkınmadaki doğal kaynakların kullanımı ve ekonomik sürdürülebilirlik-doğal kaynak ilişkisinin farkındalığı için doğrudan gerekli kazanımlardır.

“*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanında; 9. sınıf, 11. sınıf ve 12. sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin doğrudan kazanıma yer verilmemiştir. Bu öğrenme alanında yalnız 10. sınıf düzeyinde (f=2, %15,4) kazanım yer almaktadır. “*Türkiye’deki su varlığının özelliklerini doğal süreçlerle ilişkilendirir.*” ve “*Türkiye’deki su varlığının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini analiz eder.*” kazanımları sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkili kazanımlardır. Öğrenciler sularımızı kullanma ve onlardan yararlanma konusunda farklı senaryoları oluşturabilir ve sularımızın sürdürülebilir kullanımı konusunda bilinçlenmiş olur.

“*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında; 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin doğrudan kazanıma yer verilmemiştir. Bu öğrenme alanında yalnız 12. sınıf düzeyinde (f=1, %11,1) kazanım yer almaktadır. 12. sınıf düzeyinde “*Doğal kaynak potansiyeli açısından farklı özelliklere sahip ülkeleri karşılaştırarak doğal kaynakların bölgesel ve küresel ilişkilerdeki etkisini sorgular.*” kazanımı sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkilidir.

“*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında; yalnız 10. sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin doğrudan kazanıma yer verilmemiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda bu öğrenme alanında toplam 31 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımların 26’sı sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkilidir. Bu öğrenme alanında 9. sınıf düzeyinde (f=3, % 100), 11. sınıf düzeyinde (f=13, % 92,9) ve 12. sınıf düzeyinde (f=10, % 90,9) kazanıma yer verilmiştir. Örneğin 9. sınıf düzeyinde; “*İnsanların gereksinimlerinden yola çıkarak doğal çevreyi kullanma biçimlerini örneklendirir.*”, 11. sınıf düzeyinde; “*Geri dönüşüm materyallerine yönelik stratejileri araştırır.*”, 12. sınıf düzeyinde; “*Günümüz çevre*

sorunlarına ait senaryoları olası etkileri açısından değerlendirir.” kazanımları sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkili kazanımlardır (CDÖP, 2005).

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlar doğrultusunda verilmesi planlanan coğrafi beceriler Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda belirlenmiş ve Tablo 3’te sayısal ve orantısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 3. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda Sınıf Düzeylerine ve Coğrafi Becerilerine Göre Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Kazanımların Dağılımı

COĞRAFI BECERİLER	9. Sınıf			10. Sınıf			11. Sınıf			12. Sınıf			Toplam		
	Toplam Beceri			Toplam Beceri			Toplam Beceri			Toplam Beceri			Toplam Beceri		
	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%
Harita Becerisi	25	-	-	35	2	5.7	24	8	33.3	28	4	14.3	112	14	12.5
Gözlem Becerisi	20	4	20	11	-	-	3	2	66.7	21	4	19.0	55	10	18.2
Arazi Çalışma Becerisi	9	3	33.3	14	-	-	7	5	71.4	6	-	-	36	8	22.2
Sorgulama Becerisi	30	1	3.3	32	2	6.3	37	21	56.8	38	11	28.9	137	35	25.5
Tablo, Grafik, Diyagram Oluşturma ve Yorumlama Becerisi	14	3	21.4	18	-	-	23	14	60.9	23	4	17.4	78	21	26.9
Zamanı Algılama Becerisi	12	-	-	2	-	-	4	4	100	8	-	-	26	4	15.4
Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi	22	4	18.2	20	-	-	17	9	52.9	27	7	25.9	86	20	23.3
Kanıt Kullanma Becerisi	22	4	18.2	16	2	12.5	18	9	50	17	4	23.5	73	19	26.0
Toplam	154	19	12.3	148	6	4.1	133	72	54.1	168	34	20.2	603	131	21.7

Programda harita becerisi, gözlem becerisi, arazi çalışma becerisi, sorgulama becerisi, tablo-grafik-diyagram oluşturma ve yorumlama becerisi, zamanı algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve kanıt kullanma becerisi olmak üzere sekiz coğrafi beceriden söz edilmektedir. Coğrafya dersi öğretim programında 9. sınıf düzeyinde 154, 10. sınıf düzeyinde 148, 11. sınıf düzeyinde 133 ve 12. sınıf düzeyinde 168 olmak üzere toplam 603 coğrafi beceri yer almaktadır (Tablo3). Coğrafi becerilerden 131'i (% 21,7) sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkili becerilerdir. Buna göre sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirildiğinde coğrafi becerilerin yeterli düzeyde ilişkilendirilmediği söylenebilir.

Tablo3 incelendiğinde genel olarak sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkili olan kazanımlarla eşleştirilen becerilerin en çok “*Sorgulama Becerisi*” (f=35, %25,5), “*Tablo, Grafik, Diyagram Oluşturma ve Yorumlama Becerisi*” (f=21, %26,9) ve “*Kanıt Kullanma Becerisi*” (f=19, %26) kapsamında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilişkili kazanımların en az eşleştirildiği coğrafi beceri ise “*Harita Becerisi*” (f=14, %12,5) dir.

Sınıf düzeyinde coğrafi becerilerin sürdürülebilir kalkınma ile eşleştirilme düzeylerine bakılacak olunursa her sınıf düzeyinde becerinin eşleştirildiği fakat 10. sınıf düzeyinde (f=6, % 4,1) en düşük seviyede eşleştirmenin gerçekleştiği söylenebilir. Sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili kazanımların en çok coğrafi beceri ile eşleştirildiği sınıf düzeyi ise 72 beceri ile (%54,1) 11. sınıf düzeyidir. Bu durumun sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili kazanımların sınıf düzeylerine dağılımlarıyla doğru orantılı olduğu görülmektedir.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı incelendiğinde hangi kazanımın hangi ölçme değerlendirme araçlarıyla gerçekleştirileceği açıkça belirtilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkilendirilen kazanımların hangi ölçme değerlendirme teknikleri ile eşleştirildiği Tablo 4 incelendiğinde görülmektedir. Burada dikkat çeken noktalardan birisi 10. sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınma ile 2 kazanım ilişkilendirilmiş olmasına karşılık ölçme değerlendirme tekniklerinde bu iki kazanım için herhangi bir ölçme değerlendirme tekniği işaret edilmemiştir.

9.sınıf düzeyindeki sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkilendirilmiş 4 kazanım için ise 11 değişik ölçme değerlendirme tekniği işaret edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili en çok kazanım 11. sınıf düzeyinde 11 kazanımla gerçekleşmesine karşın ölçme ve değerlendirme eşleştirmesinde en çok 12. sınıf düzeyinde ilişkilendirme yapılmıştır. Buradan coğrafya dersi öğretim programında kazanımların gerçekleşme düzeylerinin tespiti için önerilen ölçme değerlendirme tekniklerinin ilişkilendirme düzeylerinde, dağılımlarında sıkıntı olduğu söylenebilir. Ayrıca öğretim programının ölçme değerlendirme tekniklerinin

tanıtım kısmında yer verilmesine karşılık hiçbir kazanımla ilişkilendirilmeyen teknikler de yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilmiş ölçme değerlendirme tekniklerine genel olarak bakıldığında geleneksel teknikler ile süreç temelli ölçme değerlendirme tekniklerinin eşit olarak dağıtıldığı göze çarpmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma farkındalığının yaratılabilmesi için etkinlik temelli çalışmaların süreç temelli değerlendirilmesi amaçlara ulaşılmasında kolaylaştırıcı etki yapacağı söylenebilir.

Tablo 4. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Kazanımların Ölçme Değerlendirme Tekniklerine Göre Dağılımı

		Ürün Dosyası	Öz Değerlendirme Formu	Gözlem Formu	Dereceleme Ölçeği	Açık Uçlu Sorular	Kısa Cevaplı	Çoktan Seçmeli	Boşluk Doldurma	Eşleştirme	Kontrol Listesi	Kavram Haritası	Performans Ödevi	Proje	Toplam
9. SINIF	Doğal Sistemler	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	3
	Beşeri Sistemler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Çevre ve Toplum	1	1	-	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	8
	Toplam	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	11
10. SINIF	Doğal Sistemler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Beşeri Sistemler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mekansal Bir Sentez: Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Çevre ve Toplum	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Toplam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11. SINIF	Doğal Sistemler	1	2	2	1	3	1	1	1	1	-	-	-	-	13
	Beşeri Sistemler	1	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	8
	Mekansal Bir Sentez: Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Çevre ve Toplum	2	3	6	8	7	1	1	1	1	1	-	1	-	32
	Toplam	4	5	9	10	11	3	3	3	3	1	-	1	-	53
12. SINIF	Doğal Sistemler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Beşeri Sistemler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mekansal Bir Sentez: Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	Çevre ve Toplum	8	9	9	9	9	9	9	9	9	-	-	-	4	84
	Toplam	8	9	9	10	10	9	9	9	9	-	-	-	4	86
GENEL TOPLAM	13	15	19	21	22	13	13	13	13	2	1	1	4	150	

Araştırma kapsamında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin etkinlik sayılarına ve dağılımlarına da bakılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlar doğrultusunda verilmesi planlanan etkinlikler coğrafya dersi öğretim programında belirlenmiş ve Tablo 5'te sayısal ve orantısal olarak gösterilmiştir.

Tablo 5. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Toplam Etkinlik Sayılarına Göre Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Etkinliklerin Dağılımı

Sınıf Düzeyi	Sınıf Düzeylerine Göre		Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin	
	Toplam Etkinlik		Etkinlik Sayıları ve Oranları	
	f		f	%
9	30		3	10
10	36		1	2.8
11	39		18	46.2
12	42		14	33.3
Toplam	147		36	24.5

Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin etkinlik sayısı 11. sınıf düzeyinde en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Etkinlik sayıları çerçevesinde sınıf düzeyleri bazında bir tutarlılığın olduğu söylenemez. En az sayıda etkinliğe 10. sınıf düzeyinde (f=1, % 2,8) yer verildiği saptanmıştır. En yüksek oranın da 11. sınıf düzeyinde olduğu (% 46,2) görülmektedir (Tablo 5). Genel olarak sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanım ve etkinliklerin sınıf düzeylerine dağılımlarında hem sayısal hem de orantısal olarak bir tutarlılıktan bahsedilemez.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda (CDÖP,2005), sürdürülebilir kalkınma ile ilişkili etkinliklere örnek vermek gerekirse; 9. sınıf düzeyinde “Doğayla Uyumlu Yaşam” etkinliğinde davacının doğa, davalının insanlar olduğu bir mahkeme benzerliğinin kurulabileceği belirtilmektedir. Bu tür bir simülasyon aynı zamanda drama etkinliği biçiminde de gerçekleştirilerek öğrencilerde doğa- insan ilişkisinde duyarlılığın önemi kavratılabilir. Böylelikle sürdürülebilir bir çevre için bireyde farkındalık yaratılmış olur. 10. sınıf düzeyinde “Türkiye'nin Su Gücü” etkinliği sınıf-okul içi ve okul dışı etkinlik olarak kodlanmıştır. Bu etkinlik kapsamında suyun kullanım alanları, ekonomik kullanımı, yeniden kullanılması ve geri dönüşüm sağlanması konusunda yapılacak çalışmalar doğal kaynak kullanımının sürdürülebilirliği konusunda etkili olacaktır. 11. sınıf düzeyinde “Doğadaki Döngüler”, “Suyu Verimli Kullanma Projesi”, “Doğal Kaynaklar ve Kalkınma”, “Gezegelimiz Alarm Veriyor” ve “Ekolojik Döngülere İnsan Müdahaleleri” gibi etkinlikler sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin farkındalık yaratmak için etkili olabilecek doğrudan ilişkili etkinliklerdir. 12. sınıf düzeyinde

ise “*Sınırlı Kaynaklara Sınırsız Projeler*” ve “*Çevreye Ortak Duyarlılık Geliştirme*” gibi etkinlikler ise öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara hem yerel hem de küresel ölçekte çözümler bulabilmek için yaratıcılıklarını zorlayacak etkinlikler olarak sürdürülebilir kalkınma açısından önemlidir.

Tablo 6. Coğrafya Dersi Öğretim Programı’nda Sınıf Düzeylerine ve Öğrenme Alanlarına Göre Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Etkinliklerin Dağılımı

ÖĞRENME ALANI	9. Sınıf			10. Sınıf			11. Sınıf			12. Sınıf			Toplam		
	Toplam Etkinlik	SK’ye İlişkin Etkinlik		Toplam Etkinlik	SK’ye İlişkin Etkinlik		Toplam Etkinlik	SK’ye İlişkin Etkinlik		Toplam Etkinlik	SK’ye İlişkin Etkinlik		Toplam Etkinlik	SK’ye İlişkin Etkinlik	
	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%	f	f	%
Doğal Sistemler	18	2	11.1	7	-	-	5	5	100	3	-	-	33	7	21.2
Beşeri Sistemler	3	-	-	11	-	-	7	2	28.6	4	-	-	25	2	8
Mekânsal Bir Sentez: Türkiye	6	-	-	12	1	8.3	9	-	-	11	-	-	38	1	2.6
Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	2	-	-	5	-	-	6	-	-	10	2	20	23	2	8.7
Çevre ve Toplum	1	1	100	1	-	-	12	11	91.7	14	12	85.7	28	24	85.7
Toplam	30	3	10	36	1	2.8	39	18	46.2	42	14	33.3	147	36	24.5

Coğrafya dersi öğretim programında, öğrenme alanlarındaki sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin etkinlik sayıları ve diğer etkinlikler içindeki oranları Tablo 6’da verilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma açısından önemli olan etkinlikler “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında (f=24, % 85,7) yoğunluk göstermektedir. İkinci sırada ise “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanındaki etkinlikler yer almaktadır. En az etkinlik ise 1 etkinlik ile “*Mekânsal Bir Sentez: Türkiye*” öğrenme alanında yer almıştır.

Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin yer alan kazanımların öğrenme alanlarına dağılımları ile etkinliklerin öğrenme alanlarına dağılımlarına bakıldığında ise doğru orantılı olduğu görülmektedir. Bu da etkinliklerin kazanımlara dağıtılmasında tutarlılık varlığını gösterir niteliktedir. Yani öğrenme alanlarına ait kazanımların etkinliklerle orantısal olarak tutarlı oldukları gözlenmektedir.

Program tutum ve değerler açısından değerlendirildiğinde, Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda tutum ve değerlerin önemli olduğu vurgulanmış ancak hangi öğrenme alanları ve kazanımlarda, hangi etkinlikler ve coğrafi becerilerde hangi tutum ve değerlerin kazandırılacağı belirtilmemiştir. Sorumluluk, dayanışma, barış, saygı, duyarlılık bilimsellik gibi değerlerin program kapsamında kazandırılması planlanmış, bu değerler çerçevesinde doğa ve insana ait tutumların geliştirileceğine işaret edilmiştir (CDÖP,2005). Bu bağlamda sorumluluk, duyarlılık, sevgi, saygı ve barış gibi değerlerin kazanımı öğrencilerde sürdürülebilir kalkınma farkındalığı oluşturmada önemlidir. Bu değerler ve beraberinde öğrencinin geliştireceği tutumlar; mekâna duyarlı, çevresiyle barışık, yerelde ülkesinin küresel anlamda dünya vatandaşı olmuş bireyleri yaratma konusunda liderlik edecektir. Çünkü değer kazanımı ve tutum geliştirme beraberinde davranış değişikliğine neden olur.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada Coğrafya Dersi Öğretim Programı sürdürülebilir kalkınma açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırma sonunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1- Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda her sınıf düzeyinde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlara yer verilmiştir. Kazanım sayısı ve oranı en fazla 11. sınıfta bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanım sayısı ve oranının en az düzeye 10. sınıfta indiği görülmektedir.
- 2- Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlara en çok “Çevre ve Toplum” öğrenme alanında yer verildiği saptanmıştır. Farklı dağılımlarda da olsa her öğrenme alanında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanıma yer verilmiştir. “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında en az sayı ve oranda kazanım yer almaktadır. Genel olarak coğrafya dersi öğretim programı sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımlar açısından yeterli bulunmakla birlikte kazanımların sınıf düzeyine ve öğrenme alanlarına dağılımlarında tutarsızlık vardır.
- 3- Programda sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanımların coğrafi becerilere göre dağılımı incelendiğinde; farklı sayı ve oranla olmakla birlikte her coğrafi beceri ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Sürdürülebilir kalkınma ile en çok sayıda ilişkilendirilen coğrafi becerinin “Sorgulama Becerisi” iken; en çok oranda ilişkilendirilen coğrafi becerinin “Tablo, Grafik, Diyagram Oluşturma ve Yorumlama Becerisi” olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ile en az sayıda ilişkilendirilen coğrafi becerinin “Zaman Algılama Becerisi” iken; en az oranda ilişkilendirilen coğrafi becerinin “Harita Becerisi” (f=14, % 12,5) olduğu tespit edilmiştir. Programda sürdürülebilir

kalkınmaya ilişkin kazanımların coğrafi becerilere göre dağılımının sınıf düzeyinde incelendiğinde; coğrafi beceri sayısı ve oranı en fazla 11. sınıf düzeyinde bulunduğu saptanmıştır. Coğrafi beceri sayısı ve oranı en az ise 10. sınıf düzeyinde bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirildiğinde coğrafi becerilerin yeterli düzeyde ilişkilendirilmediği söylenebilir.

- 4- Programda, farklı sınıf düzeylerinde sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili etkinlikler yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin etkinlik sayısı 11. sınıf düzeyinde en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. En az sayı ve oranda etkinliğe 10. sınıf düzeyinde rastlanmaktadır. Programın genelinde yeterli düzeyde etkinliğe yer verilmiştir.
- 5- Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda sınıf düzeylerine ve öğrenme alanlarına göre sürdürülebilir kalkınma ile ilgili etkinliklerin dağılımına bakıldığında önemli olan etkinliklerin "Çevre ve Toplum" öğrenme alanında yoğunluk gösterdiği tespit edilmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda yeterli düzeyde etkinlik bulunmasına karşın etkinliklerin sınıf düzeyleri ve öğrenme alanlarında dağılımlarında tutarsızlık vardır.
- 6- Coğrafya dersi öğretim programında insan ve doğa ilişkisi açısından tutum ve değerlerin önemli olduğu vurgulanmış ancak hangi öğrenme alanları ve kazanımlarda, hangi etkinlikler ve coğrafi becerilerde hangi tutum ve değerlerin kazandırılacağı belirtilmemiştir. Bu bağlamda sorumluluk, duyarlılık, sevgi, saygı ve barış gibi değerlerin kazanımı öğrencilerde sürdürülebilir kalkınma farkındalığı oluşturmada önemlidir.
- 7- Coğrafya dersi öğretim programında kazanımların gerçekleşme düzeylerinin tespiti için önerilen ölçme değerlendirme tekniklerinin ilişkilendirme düzeylerinde ve dağılımlarında tutarlılık bulunmamaktadır. Bazı kazanımlar için hiçbir ölçme değerlendirme tekniği verilmezken, en çok kazanımın yer aldığı sınıf düzeyi 11. sınıf olmasına karşın ölçme ve değerlendirme eşleştirmesinde en çok 12. sınıf düzeyinde ilişkilendirme yapılmıştır.
- 8- Sınıf düzeyleri karşılaştırıldığında sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kazanım ve etkinlikler, hem sayısal hem de oransal olarak tutarlılık göstermemektedir.

Sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından coğrafya eğitiminin önemi büyüktür. Sürdürülebilir bir dünya oluşturulmasında farklı yaşam biçimleri ve alternatif yaşam tercihleri

oluşturmuş, çevreye duyarlı ve çevre sorunları çözümünde etkin katılımcı bireylere ihtiyaç vardır. Bu bireylerin yetiştirilmesinde coğrafya eğitiminin payı yadsınamaz. Bu bağlamda coğrafya dersi öğretim programının sürdürülebilir bir gelecek yaratmak açısından bilinçli bireyler yetiştirmede kazanım ve etkinlik konusunda yeterli donanımına sahip olduğu fakat coğrafi beceriler konusunda eksikleri olduğu söylenebilir. Program özellikle çevresel duyarlılık, kaynak kullanımı, ekonomik sürdürülebilirlik ve toplumsal sürdürülebilirlik kapsamında kazanım ve etkinliklerle donatılmıştır. Ancak kazanımların sınıf düzeyleri arasındaki dağılımlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Daha fazla kitleye daha kısa sürede ulaşmak açısından öğretmen adayları da sürdürülebilir kalkınma eğitiminde hedef kitledir. Firth ve Winter (2007), yaptıkları bir çalışma da; öğretmen adayları ve coğrafya programını sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından ele almışlardır. Çalışmada, coğrafya programının, öğretmen adaylarında sürdürülebilir kalkınma fikrini netleştirmek, ortaöğretim programında sürdürülebilir kalkınmanın amacı ve doğasını düşündürmek, sürdürülebilir kalkınma için coğrafya öğretiminin katkısını ve sürdürülebilir kalkınma eğitiminde öğrenmenin hangi öğretim yaklaşımlarıyla öğrencilerin en üst düzeyde öğrenmelerine destek olabileceği gibi konulara yoğunlaşmıştır. Ortaöğretim coğrafya dersinde sürdürülebilir kalkınma eğitiminin hedefine ulaşabilmesi bu hedefi amaçlamış, sürdürülebilir kalkınma eğitimini özümsemiş bir coğrafya öğretmenin rehberliğinde daha kolay olacaktır.

Coğrafya öğretimi; öğrencilerin bölgelerinde, ülkelerinde ve dünyada yalnızlık ve yalıtılmışlık duygusuna itilmemiş, bilgilenmeye, sorgulanmaya ve çözümlenmeye dayalı bir görüşten hareketle kendisini ülke ve dünya ölçeklerinde konumlandırabilen, evrensel yurttaşlık değerlerine sahip ve geleceğini kendi ellerinde bulundurduğunun bilincinde olan öğrenciler yetiştirmek hedefinde olmalıdır (Mukul, 2006). Böylesi bir hedef dünyaya ait olan insanın onu kendi yaşam standartları için minimum düzeyde zarara uğratması konusunda duyarlı yapacaktır. Bu duyarlılığın küresel ölçekte gerçekleşebilmesi için farklı ülke programlarında da benzer etkileşimin sağlanması gerekir. 2005–2014 yılları arası Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı olarak ilan edilmesi de bu hedef için atılmış bir adımdır. Kuşkusuz sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin eleştiriler de söz konusudur. Bu eleştirilerin iyi gözden geçirilerek ülke ve dünya çıkarları kapsamında yapabileceklerimiz bir milli adım olarak nitelendirilmelidir.

Öneriler

Araştırma sonucunda; 2005 Coğrafya dersi öğretim programının öğrencilerde sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bir farkındalık oluşturmayı amaçladığı görüşüne varılmıştır. Bu farkındalığın arttırılması ve günlük yaşama uyarlanabilmesi için araştırmanın sonuçlarına dayanarak şu önerilerde bulunulmuştur:

- 1- Sınıf düzeylerine göre kazanımların dağılımının sürdürülebilir kalkınma açısından daha tutarlı hale getirilmelidir.
- 2- Özellikle öğrenme alanları ile ilişkilendirilmiş kazanımların hangi coğrafi beceri, değer ve tutumların kazandırılmasında kullanılacağı açık şekilde belirtilmelidir.
- 3- Sürdürülebilir kalkınmanın tek başına yerel ölçekte gerçekleştirilemeyeceği gerçeğinden yola çıkılarak programda en az kazanımın yer verildiği “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında sürdürülebilir kalkınma ile yeni kazanımlar ve etkinlikler eklenmelidir.
- 4- Ölçme değerlendirme tekniklerinin kazanımlarla ilişkilendirilmesinde yeni düzenlemeye gidilebilir. Bazı kazanımlar için ölçme değerlendirme tekniği işaret edilmemiştir.
- 5- Günlük yaşama aktarımının sağlanması açısından sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin ölçme değerlendirmeler süreç temelli gerçekleştirilmelidir.
- 6- Bu çalışmada da olduğu gibi literatür temelinde çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik durum tespiti çalışmaları ağırlık göstermektedir. Yeni çalışmaların var olan durumun iyileştirilmesine olanak sağlayacak denemelerin bulunması için nitel ve nicel düzeyde yapılması faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Alagöz, M. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada çevre faktörü. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*. ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007
- Alkış, S. (2009). *Sürdürülebilir Bir Dünya İçin Coğrafya Eğitimi*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Alkış, S. (2010). Sürdürülebilirlik İçin Coğrafya Eğitimi. (Ed. R.Özey & S. İncekara). *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.45-72.
- Arı, Y. (2010). Coğrafyanın Genel Eğitime Katkısı. (Ed. R.Özey & S. İncekara). *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişimler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Atalay, İ. (2004). *Doğa Bilimleri Sözlüğü (Coğrafya-Ekoloji-Ekosistem)*. İzmir: Meta Basım.
- Atasoy E., Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Aydın, F. (2010). Geography teacher candidates' views about environment problems and environment education (Gazi University Case). *International Online Journal of Educational Sciences*, 2010, 2 (3), 818-839.

- Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- CDÖP. (2005). *Coğrafya Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'ya Giriş: "Metodlar-İlkeler ve Terminoloji"*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Demirci, A. (2006). "Developing international geography standards for a more sustainable future and its underlying reasons". *Proceedings of the Second International Conference of the Asian Philosophical Association*, Daedong Philosophical Association, South Korea;413-426.
- Erdoğan, M. & Ok, A. (2008). Environmental literacy assessment of turkish children: the effects of background variables. *The WCCI 13th World Conference in Education*, 2008, September 02-06, Antalya, Turkey.
- Firth, R. & Winter, C. (2007). Constructing education for sustainable development: the secondary school geography curriculum and initial teacher training. *Environmental Education Research*, Vol. 13, No. 5, November 2007, pp. 599-619.
- Gökçe, N. & Kaya, E. (2009). Coğrafya dersi öğretim programında küresel iklim değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22; 157-168.
- Gürbüz, H. & Kışoğlu, M. & Erkol, M. (2007). Biyoloji öğretmeni adaylarının çevreye yönelik tutumlarının informal ve formal eğitim ortamları açısından değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(3), 74-84.
- Kışoğlu, M. & Gürbüz, H. & Sülün, A. & Alaş, A. & Erkol, M. (2010). Environmental literacy and evaluation of studies conducted on environmental literacy in turkey. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2010, 2 (3), 772-791
- Lucerne Declaration. (2007). Lucerne declaration on geographical education for sustainable development (Editors: Haubrich, H. & Reinfried, S. & Schleicher, Y.). *Geographical Views on Education for Sustainable Development. Proceedings of the Lucerne-Symposium*, Switzerland, July 29-31, 2007. *Geographiedidaktische Forschungen*, Volume 42, p. 243-250, 2007.
- Meadows, H. D. & Meadows, L. D. & Randers, J. & Behrens III, W. W. (1990). *Ekonomik Büyümenin Sınırları*. Çeviri: Kemal Tosun ve dğr. İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını. No.112.
- Mukul, İ. (2006). Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında uygulamaya konulan yeni coğrafya dersi öğretim programının eski programla karşılaştırılması ve öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Ondokuzmayıs Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22; 82-94.
- Roth, C.E. (1992). *Environmental Literacy: Its Roots, Evolution And Directions in The 1990s*. http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/24/44/47.pdf (erişim: Eylül-2009)
- Selvi, M.(2007). Biyoloji öğretmeni adaylarının çevre kavramları ile ilgili algılamalarının değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Summers, M. & Kruger, C., Childs, A. & Mant, J. (2000). Primary school teachers' understanding of environmental issues: *An Interview Study*, *Environmental Education Research*, Vol: 6;4, 163-182.
- Şahin, C. (2001). *Genel Coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, E. & Ertepinar, H. & Teksöz, G. (2009). Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yeşil bir müfredat uygulaması için göstergeler. Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37: 123-135.
- Tuncer, G., Tekkaya, G., Sungur, S., Çakıroğlu, J. ve Şahin, E. (2008a). Environmental literacy of future teachers as a key for sustainable future. *XIII. IOSTE Symposium*, 2008, September 21-26, Izmir, Turkey.

Öztürk Demirbaş, Ç. (2011). Coğrafya dersi öğretim programında sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 8:2. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

Tuncer, G. T., Ertepinar, H. ve Şahin, E. (2008b). Çevre okuryazarlığı: Geleceğin öğretmenleri sürdürülebilir bir gelecek için hazır mı?. 8. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 2008, Ağustos 27-29, Bolu, Türkiye.

Unesco. (2007). <http://www.unesco.org/education/tlsf/> (erişim: Eylül-2010).

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A. Ş.

WCED. (1987). *World Commission on Environment and Development, Our Common Future*. Oxford: OUP.